

ВІДГУК

на дисертацію Рейтій Галини Еміліївни «Демонологічні вірування долинян Закарпаття: календарно-обрядовий контекст», представленій до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – «Історія та археологія» (03 – Гуманітарні науки)

31.07.2026

Враження від прочитання запропонованої студії однозначно позитивні, оскільки дослідницька робота виконана на досить високому науковому рівні. Роки досліджень, польових етнографічних експедицій та наукових пошуків дисертантки дали дійсно переконливий результат.

Науковий стиль викладу матеріалу дисертанткою помітно вирізняється. Уже з перших сторінок видно непідробне глибоке зацікавлення темою. Вживання фахової термінології та авторських метафор є дуже доречним і вказує, перш за все, на тривалий часовий період наукових досліджень та глибоке розуміння авторкою теми. До прикладу: «канва календарної обрядовості», «обопільна кореляція», «анормування отногенезу», «категорії мортальності», «ревіталізація міфоритуального контексту», «етнокультурна емпірика», «характер етнікума», «міфоритуальні наративи», «матримоніальні дивінації», «ієрофанічні характеристики», «танатологічні уявлення», «просторові лімеси», etc.

Основне, за що хочеться похвалити роботу Галини Рейтій, – це вартісні авторські матеріали та значний масив неопублікованих досі джерел. Важливим є також те, що дисертантка вводить у науковий обіг цінну архівну джерельну базу, яку досі майже не опрацьовував жоден з науковців. До прикладу праці: А. Журека, М. Немеша та М. Возняка.

У дисертації простежується спадкоємність школи професора М. П. Тиводара та вплив наукового керівника В. В. Коцана. Тішить, що авторка врахувала мої попередні наукові дослідження та доречно посилається на них.

У праці розглянуто іпостась відьми як напівдемонічної істоти та небезпеку, яку вона становить під час календарних свят і не тільки. Авторкою зафіксовано

оригінальні способи розпізнавання «босоркані», як-от заглядання крізь дірку в ложці, якою дев'ять років підряд перемішували дев'ять святвечірніх страв, та виготовлення спеціального стільця. Описано семантичні особливості чорта і його евфемістичних найменувань на досліджуваній території.

Багато уваги приділено як календарно зумовленим, так і ситуативним апотропеям від нечистої сили. Окреслено очисну символіку вогню, святої води, хресного знамення, солі, маку та металевих речей. Наведено вербальні, інверсивні та контагіозні заходи.

Видається важливим зауважити, що авторкою описано деякі майже чи абсолютно забуті на сьогодні магічні практики та вірування, як-от те, що різдвяний сніп здатен віднайти тіло потопельника, якого віднесло течією.

Поряд із народними уявленнями про мерців, добре подана типологізація домашніх духів відповідно до сфер їхньої опіки над господарством як таким. Розглянуто методи взаємодії з потойбічними істотами – від убезпечення від їхнього впливу до свідомого задобрення та уласкавлення.

Дисертантка підкреслює відчутні зміни у демонологічних образах та їхньому сприйнятті аж до їх фактичного нівелювання, що вказує на темпоральну тяглість та відстеження генези у її дослідженні.

Актуальність та наукову значущість дисертації Галини Рейтій підкреслює ще й той факт, що окремого дослідження демонології долинян Закарпаття досі не опубліковано, а територіальне охоплення є досить широким. Авторка успішно поєднує результати власних польових розвідок з архівними студіями, головню – рукописними матеріалами та джерелами зі стародруків (не лише україномовними). Останнє, як на мене, є ледь не найбільшою цінністю цієї дисертації. Такі студії акцентують увагу на важливості дослідження української етнокультури.

Поряд з тим, вважаю за потрібне відзначити певні недоліки цієї роботи.

1. Надто великі вставки прямої мови респондентів чи уривків із джерел, іноді це 3 або 4 абзаци.

2. Слова-діалектизми часто вжиті у тексті без лапок та місцями не пояснені, що однозначно ускладнить сприйняття читачами не із Закарпаття. Як-от слова «дарабчик» чи «пораз».
3. Також у діалектних лексемах не поставлені наголоси, що насправді є дуже важливо для коректного прочитання тексту та розуміння автентичності Закарпаття.
4. Зважаючи на те, що кожен науковець сприймає всі інші роботи крізь призму свого бачення, то мені не вистачило діалектизмів, а саме повного занурення у таємничий світ демонології Закарпаття. Загалом хочу наголосити на доцільності ширшого використання лексики місцевих говірок, оскільки від цього праця б тільки виграла і стала значно колоритнішою.

Безперечно, мої зауваження у цілому є радше рекомендаціями на майбутнє і жодним чином не применшують наукової ваги цього дослідження. Вони також не впливають на мій висновок. Адже робота Галини Рейтій, безсумнівно, гідно поповнить скарбницю фахових етнографічних праць про етнокультурну спадщину Закарпаття.

Вважаю, що дисертаційна робота **«Демонологічні вірування долинян Закарпаття: календарно-обрядовий контекст»** відповідає вимогам МОН України, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – «Історія та археологія».

К.і.н. / PhD.,
наукова співробітниця
відділу історичної етнології
Інституту народознавства
Національної академії наук України

Іванна Черленяк
(Керечанин)